

ናጽነት ማዕርነት (Freedom and Equality)

ሕሰብ አስተውዕል ተማራመር ተባራብር

ናጽነትን ማዕርነትን ካብ ዘመናት ኣትሒዘን ብጹዑቕ ዝተማነተለንን ጌና እዉን ዝማነተለን ዘለዎ ናይ ማሕበራዊ ፍልስፍና ምዃንን ደጋጊሞም ፈላጊት ይዘተይሉን እዮም። ከም ዝብልዎ ከመይ ጌርካ ኣብ ባይታ ፖለቲካን ቁጠባን ማሕበራዊ ናብራን ተዋሃህዶ ዝብል፣ ቀሊል ስለ ዘይኮነ ብጣዕሚ ጻዕርን ፍልጠትን ተሞክሮን ከምዘድልዮ ወን የትንብሁ ።

ኖርበርቶ ቡቡዮ(Norberto Bobbio) ከም ዝገመቶ ናጽነት መበትን ናይ ተፈጥሮ ህያብ ወድሰብ፣ ኮታ ናይ ግሊ ዋንነት ተፈጥራዊ ብልጫ ክኸዉን ከሎ ማዕርነት ክኣ ኣብ ሞንጎ ደቂ ሰባት ዝግበር ርክብ ወይ ናይ ሓባር ናብራ ንምክያድ ዝጠቅም ብቻልሲ ዝራጋገጽ ፍረን መበትን ምዃኑ ከብርህ ከሎ፣ ክልቲኤን ኣምር እቲ ዝላዓለ ስነ-ሓሳባዊ መስርሕን ከመይ ጌርካ ግብራዊ ትገብርን ጉዕዞ ቃልስን ዝስዕቦ ህዝባዊ ምምዋልንዩ ዘመስክር ኢሉ ይምህር።

ካርል ፖፐር(Karl Popper) ነዚ ስነ-ሓሳብ ኣልዒሉ ክማነት ከሎ፣ እቲ ቀንዲ ኣገዳሲን ቅድም ክትጭብጦ ዘለካ ናጽነት እዩ። ምክንያቱ ማዕርነት ድሕሪ ናጽነት ዝመጽእን ኣብ ንቕሓትን መሰል ንምሕታት እትበቕዓሉ ባይታ ምስ እትፈጥርን ኢሉ ትንታንኡ ይቕጽል ።

ከምዚ ንመእተዊ ኢልና ብዓባይቲ ፍላጎታት ዝጀመርናዮ ምክንያት፣ ኣብዚ እዋን እንኻታተሎ ዘሎና ዘተን ሞንትን፣ ኣብ ደምበ ፍትሒ፣ ሓድነትዶ ሓቢርካ ምስራሕ ? መን ቀዳምነት ክዋሃብ ኣለዎ ብዝብል ኣራኣኢያ፣ እተን ንምቅርራብን ሓቢርካ ንምስራሕ ህርድግ ዝብላ ዘለዎ ውድባት፣ ከምኡ ወን ህዝባዊያን ምንቅስቓስት ይኣክል። ዝወሰድዎ ዘለዉ ግዚ፣ ምስ ህዝብና ዝነብር ዘሎ ኣይ-ምት ኣይ-ሕየት ኣማዛዚንካ ክትርእዮ ከለኻ፣ ብሓቂ ዘሕሰብ ጥራይ ዘይኮነስ፣ እንታይ ክግበር ኣለዎ ንዝብል ሕቶ፣ መልሲ ንምርካብ፣ ኩሉ ንፍትሒ ዝቃለስ ዝብል፣ ብዘይ ድቃስ ዘሕልፎ ዘሎ ሂወቱ ኮይኑ ይስማዓና።

ብወገና ነቲ ዝግበር ዘሎ ጻዕሪ ናብ ሓባራዊ ስርሓት ቀጻልነቱ ንምርግጋጽን ግብራዊ ንምዃን፣ ንዝተፋላለዩ ሓይሊ ዕማማት ስርሓት ከካይዳ ኣብ ርእሲ ምግባር፣ ንእዋናዊ ጠለብን ድልየትን ህዝቢ፣ ህጹጽ ዝገብር ንምምላስ፣ ኣብ ጎድንታቱ እትኸይድ ፍልይቲ ሽማግሌ፣ ኩሉ ካብ ደምበ ፍትሒ ዝሳተፎ፣ ብዝበዘሐ መንእሳይ ዝዋሳኣሉ፣ ንተበግሶ ከም ናይ ሓርበኛ ኣርካን ተቃላሳይ መስፍን ሓጎስ ዝድግፍን ብዕቱብ ስርሓይ ኢሉ ዝሕዞ፣ ኣብ ዝሓለፈ ጹሑፍና መቐርብ ሽማግሌ ኢልና ሰሚናያ ዝነበርና ክትህሉን፣ ድምጺ ናይ ኩሉ ደምበ ፍትሒ ዝህብ ሓደ ኣፈኛ ክህሉ ኣብ ርእሲ ዉሑሉል ኣሳራርሓ፣ ጡርኑፋን ኣጋባብ ዘለዎ መስርሕ-ዶ ኣይምኾነን ? ።

ከም ምርዳእና፣ እዉ ይካኣል እንተ ደኣ ድልየትን ሓልዮት ህዝቢ ኣሎና ኮይኑ፣ ኣብዚ እዋንዚ እቲ ኣውራ ተግባራዊነት/ፕራግማዊነት ናይ ኩሎም ሓለፍቲ፣ ዓባይቲ፣ ሰሙያት (elite) ካብ ውድባት፣ ህዝባዊያን ምንቅስቓስ ይኣክል። ሲቪካዊያንን ህዝባዊያንን ማሕበራት፣ ሰብ ሞያ፣ ውልቀ ሓርበኛታት'ዩ ዘድሊ ዘሎ።

ካብ (rhetoric) ጣቋ ወይ ጨለ ዘረባ ወጺእና፣ ሕቶ ህዝቢ ንመልስ፣ ነታ ብኸንደይ መስዋእቲ ዝተረኸበት ናጽነት፣ ኣብ ሓደጋ ኣብ ትወድቀሉ ዘላ እዋን፣ ህዝብና ብሰንኪዚ ደስቡጣ ስርዓተ ኢሳያስ፣ ዝብላዕ እኸለ ዝስእነሉ፣ ዝስተ ማይ ዘይረኸበሉ ዘሎ ህምት፣ ኣብ ትጽቢትን/ሕልናን ምዕራብ፣ ይርከብ ምህላዉ እናዘከርና፣ ካብ ሽሓጢ-ፖለቲካ(demagogy) ወጺእና ፣ ኣብ ተስፋ ዝረኸበሉ ርእሱ ሓፍ ዘብላሉ እምቢ ን-ምልኪ ዝብላሉ፣ ከምዚ ጽዊዒት ናይ ሓርበኛ መስፍን ሓጎስ፣ ንሕና ወን ኣብ ጎንኻ ኣሎና ክንብሎ፣ ብሓደ ኣፈኛ(spokesman-women) ቃል ናይ ኩሉና ዝዛረብን ዝብጽሕን፣ ብግብሪ ክኣ ንዋታዊ ደገፊታትና ዝበጽሑሉ ሃሰስ ክንብልን ስልታት/ስትራተጂ ክነድፍ ይግባእ።

አብ ሞንጎ ድልዎትን ባህግን ትምኒትን ተግባርነትን ዘሎ ዓቢ ጋግ ይርአየና ኳ እንተኾነ፡እንተ ደአ ብንጹህ ሕልናን ልቦና ዝመልአ ኣጋባብ ተኸቲልና፡ቅድሚ ኹሉ ሃገርን ህዝብን ሰሪዕና፡ ንኹሎም ፈላግት፡ሰብ ተሞክሮ፡ሰብ ሞያ ፣ ሰብ ጸጋን ብጉቡእ ክሰርሑ ከም ዝኸእሉ ክግበር ተበቐዑ፡እቲ ሕልሚ ናብ ጋህዲ፡እቲ ትምኒት ናብ ተግባር፡ እቲ ባህጊ ናብ ዑዊት ስራሕ፡ክልወጥ ከም ዝኸእል ታሪኽ ይምህረና ጥራይ ዘይኮነስ፡አቦታትና'ውን ዓቢ ውርሻ ገዲፎሙልና/ሂቦሙና እዮም።

አብነት ንምጥቃስ፡ካብ ኣይንፋላለ ብምምልካት፡አብ ጋዜጣ ሓንቲ ኤርትራ፡ጽምብል ቀርጺ ናጽነት ኤርትራ(ቀ.ና.ኤ) ብ 31 ጥሪ ስጋብ 1 የካቲት 1950 ዝተኸየደ ሓብራዊ ዋዕላ፡ብርቱዕ መደረ ራእሲ ተሰማ ዝተሰማዓሉ፡ኩሎም አብቲ ጉባኤ ቀ.ና.ኤ. ዝተኸፈሉ ጉሉጽነት ዝመልአ ብዘይ ቶግላብነት ርእይቶኻ እትህበሉ ከም ዝነበረን፡ናይ ሓባር ምውህሃድን ምስምማዕን ከም ዝተወደኤን፡አብቲ ናይ መን ይምርሓና ዝብል መድረኽ ምስ ተበጽሖ፡ብልቦና ዝመልአ ሸኽ ኢብራሂም ሱልጣን፡ሃናጺ ምኽሪን ምዕዶን ንመንእሰያት አብ ርእሲ ምሃብ፡ (ከምዚ አብዚ እዋንዚ፡ብሓርብኛ ተቃላሳይ መስፍን ሓገስ ዝውሃብ ዘሎ)፡ብዛዕባ ንመሪሕነት ዘርኢ ኣጋባብ (turn)ዘረ፡ሓደ ዓመት ን-አማኒ ክርስትና ሓደ ዓመት ን-አማኒ ምስልምና ክካናወን ሓስብ ስለ ዘቐረቡ፡ ናይ ብሙሉአቶም ተቐባልነት ረኺቡ፡ራስ ተሰማ ቀዳማይ ፕረሲደንት ክኾኑ ተመርጹ።

መጽሓፍ ታሪኽ ኣይንፋላለ ኣስፊርዎ ዘሎ ብምጥቃስ “ እቲ አብ ጉባኤ ተኣኪቡ ዝነበረ ወካሊ ካብ መላእ ኤርትራ ስለ ዝተዋጽኦ ዳርጋ ኩለን ቋንቋታትን ሃይማኖታትን ኤርትራ ተወኪለን ነበራ። ምስ ክብደት ናይቲ ፕረሲደንት ናይ ምምራጽ ሕቶ፡ነዚ ዝመስል ሱሙር ድለትን ውሳኔን ክርእ ቀለል ጉዳይ ኣይነበረን፡ብቐለሎ'ውን ኣይተወሰደን። ነዚ ኣመልኪታ ጋዜጣ ሓንቲ ኤርትራ ” ናእዳ ዝግብኦ ህዝቢ እዩ” አብ ትሕቲ ዝብል ኣርእስቲ፡ ነዚ ዝስዕብ ሕጡብ ኣስፈረት።

ህዝቢ ኤርትራ፡እቲ ብእኩይ ዝኾነ ወጻእተኛ ማይ-ብሓቕ ዘይመጸጸ ኡነተኛ ህዝቢ ኤርትራ፡ብውርዝነት ብኣእምሮን ሓለፋ ዘለዎ ህዝቢ ምዃኑ እናተገልጸ ይኸይድ ኣሎ። አብተን ምሁራትን ስልጡናትን ዝብሃላ ዓቢይቲ ሃገራት ዓለምኳ ንባይቶ ዚመርሕ ሰብ ክምረጽ ከሎ፡ ክንደይ ዚእክል ገንዘብን ሰብከትን ክኣ ይጠፍእ።አብዚ አብ ሞንጎ ጭዋን ወርጃን ዝኮነ ህዝቢ ኤርትራ ግን፡እሞ ክኣ አብ ማእከል ሰይጣናዊ ዝኾነ ብብዓይነቱ መጻወድያታትን ተንኮልን ዘካይድ፡ከምዚ ዝበለ ዓብይ ነገር፡ብሓደ ዋዕላ፡ብሓደ ቃል፡ብሰላምን ብፍቕርን ክወጽእ-ዶ ይኸእል። ናይ ሓደ ህዝቢ ስልጣኔን ዕብየት ማለት እዚ እዩ'ምበር ናይቶም ባምብ ጌርካ ምልዮናት ሰባት ብሓንቲ ደቕቕ ምጥፋእ ማለት ኣይኮነን። ስለ'ዚ እምብኣር ነተን ዓቢይቲ መንግስታት ዓለም ካብዚ ሓዶትን ንእሸቶይ ህዝቢ ኤርትራ “ ውርዝነት ” ዚብሃል ሓዲሽ ቃል ኪምሃራ እንተ እንዕድመንስ ከም ድፍረት ኮይኑ ዶኹን ምተቐጽረና ? ክትብል ጺሒፋ ነይራ፤ ካብዚ እንምሃሮ እንተ ሃሎወና፡ አብዚ እዋንዚ አብ ደምብ ፍትሒ ዝዋሳእ ዘሎ ኤሊት ወይ መራሕቲ፡-ውድባት፡ህዝባውያንን ሲቪካዊ ማሕበራት፡ሙሁራትን ሰብ ሞያን፡ ኣዋሃህድቲ ይኣክል ምንቅስቓስ፡ስለምንታይ ኣሰርን ውርሻ ኣቦታትና ክንክተል ዘይካኣልና፡እቲ ጸገም ዘይቡቐዓት ምዃና-ዶ ኣይመስልን ? ።

ኩቡራት ሓለፍትን ኣዋሃህድትን ውድባት፡ ህዝባውያንን ሲቪካውያን ምንቅስቓሳት፡ብፍላይ ናይ ይኣክል ምንቅስቓሳት፡አብዚ እዋንዚ ውዕል ሕደር ዘይብሃለሉ ግዜ ስለ ዝኾነ፡ብሰንኪ ሓላፍነትኩም ናይ ጽባሕ ተሓተቲ፡አብ ታሪክ ተመዝገብቲ ምዃንኩም ብምዝካር ከም ህጹጽነቱ፡ብኮሚሽናትን ሓባራዊ ስጉምትታት ምውሳድን ዘየማትእ ህምትን ጉዳይን ምዃኑ ኣይትረስዑ።

አብ መእተዊና ብዛዕባ ንናጽነት ማዕርነትን ብወገን ኖርበርቶ ቡብዮን ካርል ፖፐር ዓቢይቲ ፍላጎታት ዝማሃርዎ አብ መጠርሽታ ክልቲአም ስነ ሓሳብ፡ክማሉኡ ዘለዎም መሰረታውያን ጉዳያት ኮይኖም፡ሙሉእ ደሞክራሲ ክህሉ እንተ'ደኣ ኮይኑ ብሓላፍነት ክስራሓሎም ዘለዎም ምዃኖም፡ ኢሎም እዮም ትንታነቶም ዝድምድሙ።

አቦታትና'ውን ልእላውነት ሃገርን ሓድነት ህዝብን፡ሙሉእ ምውህሃድን ሲኒትን ዜጋታትና ውድብታትና ክህሉ ከሎ'ዩ ዝራጋገጽ ዝብል ውርሻ ዝሓደጉልና።

ዓቢ ፍላጎፋ ሞንተስኩ እዉን፡አብ ጹሑፋቱ ን-ናጽነት ሃገርን ህዝብን በቢዓይነቱ መግለጺታት እኳ ይዋሃቦ'ምበር፡እቲ ቀንድን ናቱ ክገብሮ፡ዘለዎስ ህዝቢ ክኸዉን ከሎ ኮይኑ፡ንምትግባሩ ዋናታት ተዋሳእቲ

መንእሰያት ክኾኑ ከለዉን፣ምኽሪ ናይ ፈላግትን፣ሰብ ተሞክሮን ክጥቀሙን ክቐምሱን፣ሰብ ሞያ ንስራሕ ክዋፍሩ ምስ ዝኸእሉዮ ዝብል ዘረባ ኣታንቢሁ ነይሩ።

ኣብ መጠረሽታ ክንላበዋ እንደሊ እቲ ካብ ነዊሕ እንጽብዮ ዝነበርና ዓቢ ሓላፍነት ተሰኪሙ ዝተፋላለየ ተበግሶታት ናይ ሓርበኛ መስፍን ሓጎስ፣ነቲ ንሳላሳ ዓመት ብናቱ መደባት ክንከይድ፣ብኡኡ ክንዛረብ እነሕልፎ ዝነበረ እዋን ተሰጊሩስ፣ሕጂ ብወገን ደስቡጣ ስርዓተ ኢሳያስን ሰዓብቱን፣ ንዚመጽእኻ እንታይ ኮን ይግበር ወይ እንታይ ዓይነት ተበግሶ ይውሰድ፣ብምባል ደድሕሪ ደምበ ፍትሒ ዘብ-ዘብ ዝብለሉ እዋን ክርእ ጀሚሩ። ብሓጺሩ ኣጀንዳ ደምበ ፍትሒ እቲ ልክዕ ቦቱኡ ሒዞ ክባሃል ይካኣል። ተበግሶ ኣርካናትናን እቶም ሞተር ፍትሒ ዝኮኑ መንእሰያትና ዝተዋሃሃደን ዝተኣሳሰረን ክኸዉንን፣ዘይተጸበዮ ስትራተጂን ስልትታትን ክካየድን፣ ንተበግሶን ጻዕርን መስፍን ሓጎስ፣ እቲ ዝግብኦ ኣድህቦን ምስኡ ዝዋሃሃድ ስርሓት ከነካይድ ይግባእ፣ጥራይ ዘይኮነስ ቡሱልን ምስ እዋን ዝካየድ ዓቢ ፖለቲካ ከነካይድን፣ሓላፍነትና ክንስከምን እዋኑ ምዃኑ፣ጉቡኡናን ግዴና ክንገብርዮ ታሪኻዊ ሓላፍነትና።

ኩቡራት የሕዋት፣ኣብዚ እዋንዚ ብግሊ ዘይኮነስ ብ-ስታፍ፣ወይ ሰብ ዘንጊ ብምውዳድ እዩ ክስራሕ ዘለዎ ። ኪኢላታትን ብቑዓትን፣ ሰብ ተሞክሮን ክንክቡብን ንስራሕ ክዋፈሩሉ ዝካኣል ኣጋባብ ከነታኣታቱን፣ምስ እዋን ክንቃዳደምዮ ጽዊዕትና።

ሕጂ'ውን ንሕሰብ ነስተውዕል ንማራመር ንባራበር

ኣቕረብቲ ፍትዊ ክፍለ ምስ ብዙ ቡቱኛሊ